

УДК 172.4:327.8:321.7:321.8

DOI: <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2024/10-2/11>

Святослав ДІДКОВСЬКИЙ, асп.

ORCID ID: 0009-0001-5615-8195

e-mail: swattered@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КАНТІАНСЬКИЙ "ВІЧНИЙ МИР" У ЛІБЕРАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ ТЕОРІЇ ДЕМОКРАТИЧНОГО СВІТУ

Вступ. Подано реконструктивний аналіз ідеї вічного миру в роботах Іммануїла Канта і ліберальних мислителів другої половини ХХ ст. як предтечі і представників теорії демократичного світу. Розглянуто процес розвитку та еволюції концепту вічного та всезагального миру у ліберальному дискурсі та його відмінності від початкового проєкту І. Канта.

Методи. Використано такі методи, як:

- принцип абстрагування, тобто відмова від низки властивостей, зв'язків і відносин об'єкта або феномену, що досліджується, які несуттєві для вирішення поставлених завдань заради концентрації на окремих його елементах;
- принцип об'єктивності, тобто врахування всіх факторів, що спрощують процес дослідження обраних об'єктів, явищ і процесів;
- принцип єдності теорії і практики, беручи за увагу їх взаємозумовленість;
- принцип раціональної реконструкції, тобто розгляду історії розвитку обраної проблематики в межах раціональних вимог наукового дискурсу.

Результати. У процесі дослідження виявлено тенденції до розвитку ідеї вічного миру в межах ліберального гуманістичного дискурсу, що неодмінно привели до змін у фундаментальних положеннях початкового концепту вічного миру, наділяючи його більш характерними для актуального наукового дискурсу демократичними та ринково-ліберальними елементами сьогодення.

Висновки. Кантіанський проєкт вічного миру становить фундаментальну основу ліберальної теорії демократичного світу. Ідея світу без війн, як і механізм його встановлення та підтримки через створення єдиного політичного та економічного простору в межах світової федерації, послужили ідеологічною основою для теорії демократичного світу, проте у процесі своєї адаптації під умови нового дискурсу початковий проєкт зазнав серйозних змін у своїй основі. На прикладі еволюційного історичного процесу навколо проєкту "вічного миру" можна простежити загальний механізм розвитку наукового знання у межах змінюваного дискурсу, що, з одного боку, адаптує ідею світу, який динамічно розвивається, під більш актуальні вимоги наукового знання, проте, з іншого боку, зберігає основний напрям обраної проблематики задля збереження цілісності наукового дискурсу.

Ключові слова: демократія, автократія, вічний мир, лібералізм, республіка, федерація, гуманізм, історія філософії, Просвітництво, Іммануїл Кант.

Вступ

Проєкт "вічного миру" Іммануїла Канта являє собою передусім осмислену рефлексію філософа щодо стану міжнародної політики та етики тогочасного світу, а саме Європи ХVІІІ ст., що переживала буремні часи масштабних війн і революційних пертурбацій, проте в її основі – глобальна проблематика війни та миру, що, на думку філософа, стримувала розвиток людства.

Подібний ідейний фундамент проєкту забезпечив йому довгострокову актуальність на фоні подальшого розвитку економічних, політичних і військових зв'язків передових держав як тогочасних, так і сьогодення. Загроза повномасштабної катастрофи у разі виникнення локальних конфліктів, що мають потенцію до зростання у масштабах та долученості сторонніх учасників, підтримує життя пацифістського дискурсу, що був розпочатий ще за часів Просвітництва.

На прикладі розвитку ідеї "вічного миру" в гуманістичному дискурсі ми маємо можливість прослідкувати сам принцип і процес розвитку наукового знання в межах конкретного наукового дискурсу, виділити ключові принципи його еволюції та зв'язку між окремими етапами розвитку ідеї.

Джерела. Джерельну базу роботи становили, власне, "До вічного миру" Іммануїла Канта, а також роботи ліберальних теоретиків американського соціолога Діна Бабста, конфліктологів Мелвіна Смолла та Девіда Сінгера, ученого-міжнародника Майкла Дойла та тематична критична література.

Методи

Науковими методами роботи обрано принципи абстрагування, об'єктивності, єдності теорії і практики та раціональної реконструкції.

Результати

У процесі дослідження надано загальну характеристику проєкту кантіанського "вічного миру", ліберальної інтерпретації ідей німецького філософа, теорії демократичного світу та ключових відмінностей цих концептів.

Під час аналізу розвитку ідеї "вічного миру" від реакції на пізню епоху Просвітництва та революційних змін у тогочасному суспільстві до ліберального проєкту сьогодення нам вдалося визначити місце кантіанського проєкту вічного миру в межах ліберальної теорії демократичного світу як його ідеологічної і теоретичної основи-предтечі. Продемонстровано механізм розвитку наукового дискурсу в межах змінюваного соціуму за збереження первинної фундаментальної проблематики.

Кантіанський проєкт "вічного миру". "До вічного миру" – це філософський трактат Іммануїла Канта гуманістичної та пацифістської спрямованості, що опубліковано у 1795 р. Сама робота являє собою своєрідний мирний договір, дотримання котрого лежить в основі встановлення та підтримки вічного та всезагального миру. На думку німецького філософа, під "вічним миром" варто розуміти такий світопорядок, за якого суверенні держави співіснують у форматі діалогу та співпраці, уникаючи при цьому військових конфліктів та підстав для них. Сам філософ убачав у досягненні подібного всепланетарного миру необхідну віху у подальшому розвитку людства та його боротьбі зі своїми природними обмеженнями.

В ознайомчих статтях трактату філософ виокремив кілька важливих умов для досягнення всезагального та вічного миру у вигляді таких положень:

- Держава має бути позбавлена характеристик особистої власності їх правителів, об'єкту спадкового права. На думку філософа, подібні державні структури пригнічують людську спільність – суспільство у своїх межах.

© Дідковський Святослав, 2024

• Мирні договори як тимчасове перемир'я для підготування до подальших війн мають змінитися на кінцевий мирний договір. Міжнародне право тут виступає інструментом підтримки вічного миру в масштабах планети, а не регулювання безупинних воєнних конфліктів.

• Остаточна відмова від підривної діяльності на території інших держав і тиску на їхні уряди через інші важелі примусу, зокрема, фінансове поневолення. "Сюди, правда, не можна зарахувати той випадок, за якого держава внаслідок внутрішніх негараздів розвалилася на дві частини, кожна з яких являє собою окрему державу, що претендує на самостійність. Якщо одній з них буде надано допомогу сторонньою державою, то це не можна розглядати як втручання до політичного устрою іншої (держави), бо в іншому випадку виникла б анархія. Але доки цей внутрішній спір не вирішено, втручання сторонніх держав означає порушення прав незалежного народу, що бореться лише зі своєю внутрішньою хворобою. Таке втручання, отже, є поганим прикладом для інших і загрожує автономії всіх держав" (Kant, 2016, p. 114).

• Зникнення регулярних армій, існування яких саме по собі вже передбачає можливість військового конфлікту. Навіть оборонні структури можуть стати інструментом зовнішньої агресії, якщо враховувати ефемерність кордонів оборони та агресії під її прикриттям.

• Воєнні злочини, що можуть стати основою для майбутніх конфліктів також неприпустимі в концепції І. Канта.

У кінцевих статтях філософ визначає ключові принципи існування проєкту вічного миру, де він вперше згадує республіканізм як надважливий інструмент побудови такого світопорядку. Він визначає, що:

1. Внутрішнім устроєм будь-якої держави має бути вищезгаданий республіканізм.

2. Усі держави зобов'язані заключити між собою мирний союз замість тимчасових мирних договорів.

3. Усі люди мають отримати гарантоване всіма членами союзу світове громадянство.

"Кант здійснює проєкцію нормативного змісту громадянства всередині держави та більш загальних прав людини на міжнародний рівень. За Кантом Вічний мир можливий через взаємозв'язок та поєднання державного громадянства людей у складі народу, міжнародного права держав в їх відношенні одна до іншої та права все-світнього громадянства" (Дацюк С., 2018).

Республіка І. Канта значно відрізняється від більш сучасних розумінь подібного державного устрою. В очах філософа головними ознаками республіки є примат свободи її громадян як представників людського виду, всеохопним законом і рівністю всіх громадян в її межах. Подібна республіка є інструментом реалізації суспільного договору, що передбачає пріоритет прав і свобод громадян над законодавством держави.

Філософ доволі активно наділяв державу людськими характеристиками, використовуючи образ країни-індивіда в своєму проєкті вічного миру. Різні держави, як і люди різних положень і статусів, нерівні за силою та можливостями, а тому єдиний спосіб припинити військові конфлікти як феномен – створення низки морально-етичних обмежень для всіх учасників потенційної федерації.

Проте в основі кантіанської республіки не лежить демократичність у сучасному її трактуванні. Республіка І. Канта – це ідеал держави, особлива форма людської спільності та взаємодії, до якої треба тяжіти. Республіка тут радше виступає протипологом більш деспотичним формам держави, з-поміж яких він виділяє форму господарювання та форму правління.

Під формою господарювання І. Кант розуміє форму володарювання в тій чи іншій державі, джерело та носіїв влади в ній, до якої він зараховує автократії, аристократії та демократії, тобто владу монарха або лідера, дворян і народу.

Форми ж правління він поділяє на деспотизм і республіканізм. Філософ підкреслює різницю між ними через примат розділу законодавчої та виконавчої влади при республіці, у той час як деспот зберігає за собою всю повноту влади та її інструментів. Тут же І. Кант зауважує, що демократія, як влада більшості, дуже близька за сутністю до деспотії, адже меншість не має можливості заперечити більшості.

Республіку за рахунок більшої долученості громадян до управління державою значно складніше схилити до повноцінної війни, адже: "Якщо ... для вирішення питання: бути війні чи не бути? вимагайте згоду громадян, то ... вони гарненько подумают, перш ніж почати настільки кепську гру. Адже всі тяготи війни їм доведеться взяти на себе: самим боротися, оплачувати військові витрати зі своїх коштів, у поті чола відновлювати спустошення, заподіяні війною, і на довершення всіх бід накликати на себе ще одну, що отруює і самий світ, – ніколи (унаслідок завжди можливих нових війн) тягар боргів, що не зникає" (Kant, 2016, p. 123).

Також не варто забувати, що важливу роль у побудові безвоєнного світу в концепції І. Канта відіграє міжнародне право у формі планетарної федерації. Попередні положення та заборони, які філософ описував вище, необхідно реалізовувати у всеохопному масштабі, у межах своєрідного федеративного союзу. Проте варто також підкреслити, що не можна зводити кантіанську федерацію до ще одної форми мирного договору, адже федерація:

• є інструментом остаточного припинення війн;

• покликана захищати права кожної країни – члена союзу за аналогією з тим, як республіка захищає права кожного конкретного громадянина. Таким чином планується уникнути тиранії однієї держави над іншими.

Крім того, на думку філософа, подібне всепланетарне об'єднання являтиме собою союз різноманітних культур, етносів і релігійних конфесій, диверсифікація якого становитиме основу союзу та співпраці народів у його межах. Подібні відмінності, за І. Кантом, можуть стати основою для внутрішніх конфліктів за умови великої неосвіченості народів Федерації, проте він також визначав можливі вигоди такого різноманіття при просвітній роботі з населенням.

Однією з рушійних сил глобального переходу до Вічного миру в концепції І. Канта виступає мораль:

"Кант розкрив мотиви, які спонукають людство до досягнення миру. Які ж це мотиви? Насамперед моральні, пов'язані з морально-етичним прогресом людства. Мислитель доходить висновку, що важливими чинниками і детермінантами, які об'єктивно спонукають держави до усунення можливих зіткнень і укладення мирних договорів, хоча це звучить і парадоксально, є істотні суперечності" (Остапенко, & Ряшко, 2015).

Не варто також забувати й про кінцеву мету створення світу без війн. І. Кант, як зазначалося вище, наголошує на ледь не фізичній необхідності створення всепланетарної Федерації незалежних країн як своєрідного витoku еволюції війн – від військового конфлікту між людьми до боротьби зі своїм більш диким началом, що сповільнює розвиток людства.

На жаль, цей трактат не здобув широкого зацікавлення в тогочасних філософських дискурсах, заробивши собі

славу абстрактної гуманістичної утопії. Проте саме в другій половині минулого століття інтерес до роботи І. Канта стрімко зріс, особливо в ліберальних політичних колах.

"Вічний мир" у ліберально-демократичному дискурсі. Ідея "вічного миру" дістала другого дихання в межах суперечки ліберально налаштованих мислителів навколо роботи Діна Бабста, американського соціолога, який у публікації для маловідомого соціального журналу "Вісконсінський соціолог" (1964) виявив нібито прямий зв'язок між демократичним устроєм держави та її більш мирною політикою. Взявши за основу часовий проміжок від 1789 р., тобто початку Великої французької революції до Другої світової війни, соціолог прямо визначає апіорно миролюбний характер демократичної держави на протизагу авторитарним системам влади. "Це дослідження передбачає, що існування незалежних країн із виборними урядами значно збільшує шанси на підтримку миру. Важлива форма правління, а не національний характер. Багато країн, такі як Англія та Франція, вели війни одна проти одної до того, як отримали вільно обрані уряди, але з того часу не робили цього. Швидке зростання кількості виборних урядів після Другої світової війни є обнадійливою ознакою. Дипломатичні зусилля щодо запобігання війні цілком можуть бути спрямовані на подальше прискорення цього зростання" (Babst, 1964, p. 14).

Для теорії Д. Бабста характерне ігнорування фактів війни демократій з недемократіями, а також фактичний демонтаж демократичних інституцій у невеликих країнах задля інтересів їх більш успішних "партнерів". Також не слід забувати про загальну комплектність самого визначення рівня демократичності на авторитарності тої чи іншої країни, відсутність об'єктивного інструментарію для подібного аналізу, що своєю чергою фактично відкриває широкий простір для маніпуляцій і неприкритої агресії щодо неугідних країн.

Ідея Д. Бабста щодо загальної миролюбності країн демократичного устрою також не викликає довіри. У 1976 р. теорія соціолога була розкритикована Мелвіном Смоллом і Девідом Сінгером, американськими конфліктологами в межах їхньої срібної статті "Схильність демократичних режимів до війни, 1816–1965". Беручи до уваги ті самі часові рамки, що окреслив сам Д. Бабст, М. Смолл і Д. Сінгер навели фактичні історичні дані війн того періоду, що демонстрували активну участь тогочасних демократій у різноманітних військових конфліктах, які в результаті призводили до тої самої кількості жертв, що й їх більш авторитарні колеги (Small, & Singer, 1976).

Таким чином, можна щонайменше поставити під сумнів основні тези Д. Бабста, а саме мирне співіснування демократичних держав, якщо враховувати ефемерність самого визначення "демократичності" та ігнорування інших форм примусу неугідних демократій до "співпраці", та аксіоматичне сприйняття демократій як більш миролюбних державних структур, порівняно з автократіями, що де-факто заперечується їх доволі активним втручанням до справ інших країн, зокрема і через пряму військову інтервенцію.

Уже повноцінна інтеграція кантіанського вічного миру до ліберального дискурсу була проведена американським ученим-міжнародником Майклом Дойлом у межах статті "Кант, ліберальне спадщина і міжнародні справи" (1983). Саме він намагався виділити в проєкті німецького філософа спільні з ліберальними антивоєнними практиками елементи, роблячи особливий акцент на приматі економічного базису в побудові всезагального і вічного миру демократичних держав. "Ліберальна економічна теорія стверджує, що ці космополітичні зв'язки впливають зі спільного міжнародного поділу праці та вільної

торгівлі, відповідно до порівняльних переваг. Кажуть, кожна економіка перебуває у кращому становищі, ніж за умов автаркії; отже, у кожного (країни-учасниці) з'являється стимул уникати політики, яка б спонукала інших до розриву цих економічних зв'язків. Оскільки підтримка відкритих ринків ґрунтується на припущенні, що наступний набір транзакцій також визначатиметься цінами, а не примусом, почуття взаємної безпеки життєво важливе для уникнення мотивованих безпекою пошуків економічної автаркії. Таким чином, уникнення загрози безпеці іншої ліберальної держави або навіть посилення безпеки одна одної через альянс природно слідує за економічною взаємозалежністю" (Doyle, 1983, p. 231).

Саме економічна взаємозалежність розвинених демократій Заходу, на думку вченого, служила фундаментом для їх мирного співіснування. Крім того, М. Дойл також приділяв особливу увагу ідеологічним запобіжникам війн між демократіями, які б значно ускладнювали сам процес виправдання й аргументації агресії однієї ліберальної демократії проти іншої. Таким чином учений виключав аналогічні ідеологічні точки дотику між ворогуючими автократіями і, як і деякі його попередники, застосування інших важелів примусу щодо більш слабкої демократичної країни з боку вже більш розвинених країн, таких, як, наприклад, військовий переворот.

Проте водночас М. Дойл зазначав, що країни ліберально-демократичного устрою сприймають своїх більш авторитарних колег як своєрідних ненадійних партнерів в економічній співпраці, що й стає одним зі стовпів перманентної агресії з їх боку. "Ліберальні держави не змогли уникнути "дилеми безпеки" реалістів, невпевненості, що викликана анархією у світовій політичній системі, яку розглядають загалом. Але наслідки міжнародної анархії були пом'якшені у відносинах між державами такого самого ліберального характеру. Альянси суто взаємних стратегічних інтересів між ліберальними та неліберальними державами були зруйновані, економічні зв'язки між ліберальними та неліберальними державами виявилися крихкими, але політичний зв'язок ліберальних прав та інтересів виявився напрочуд міцною основою для взаємної неагресії. Між ліберальними державами існує сепаратний мир" (Doyle, 1983, p. 232).

Таким чином демократії стають учасниками військових конфліктів не рідше, ніж недемократії. Продовжуючи роботу М. Смолла і Д. Сінгера, М. Дойл підтверджує, що, незважаючи на факт більш мирного співіснування демократій їх агресивність щодо "автократій" стає причиною для безлічі військових конфліктів.

Саме робота та ідеї М. Дойла у процесі активного розвитку в межах ліберального дискурсу щодо міжнародних відносин стали основою для появи теорії демократичного світу як світу мирних і взаємопов'язаних демократій. Саме визначення теорії можливе в двох спрощених варіантах: одномірному, чия основа в аксіоматичному сприйнятті демократичних режимів як більш мирних альтернатив авторитарним; двомірному, який базується уже на принципі мирного співіснування та співпраці між демократіями. Прихильники останнього підходу також більш прискіпливо ставляться до "недемократичних" країн, убагаючи в них потенційну загрозу для демократій, тим самим, виправдовуючи агресію проти них уже зі свого боку.

Згідно з тематичною статтею американського історика Роберта Лонглі, демократичні держави схильні до більш мирного співіснування за таких причин:

"– Громадяни демократичних країн зазвичай мають право голосу після ухвалення законодавчих рішень про оголошення війни.

– У демократичних країнах громадськість, що голосує, покладає на своїх обраних лідерів відповідальність за людські та фінансові втрати у війні.

– Залучені до публічної відповідальності лідери урядів, швидше за все, утворюють дипломатичні інститути для вирішення міжнародної напруженості.

– Демократичні країни не часто розглядають країни зі схожою політикою та формою правління як ворожі.

– Демократичні країни, які зазвичай володіють більшим багатством, ніж інші держави, уникають війни, щоб зберегти свої ресурси" (Longley, 2022).

Проте історик підкреслює, що теорія демократичного світу нібито не має в своїй основі аксіоматичного сприйняття прогресивних демократій як більш миролюбних режимів, порівняно зі своїми автократичними аналогами. На думку Р. Лонглі, теорія демократичного світу передусім базується на практиці мирного співіснування демократій, а не їх загальній пацифістській природі.

Водночас історик зазначає основні позиції критиків теорії. Таким чином, значно зменшену кількість війн між великими державами могла спровокувати промислова революція та зміни в економіці тогочасної Європи, більша взаємопов'язаність країн у межах єдиного ринкового простору.

Без уваги не лишилась й слабка аргументаційна база теоретиків демократичного світу у встановленні причинно-наслідкових зв'язків між державним устроєм та агресивністю його зовнішньої політики. Тут виявляється проблема визначення та об'єктивного аналізу демократичності тої чи іншої країни й, виходячи з цього, неможливості дати остаточний висновок щодо самої теорії мирної демократії.

Фундаментальні відмінності кантіанського вічного миру та теорії демократичного світу. Кантіанський проект вічного миру являє собою своєрідну предтечу ліберальної теорії демократичного світу, чия основа також полягає у перебудові міжнародного права та взаємин між суверенними країнами на гуманістичних і пацифістських засадах, проте за довгий час існування та еволюції ідея беззбройного світу Просвітництва зазнала безлічі фундаментальних змін і пертурбацій, відповідаючи на все нові запити та зміни суспільного дискурсу.

Почати варто з фундаментальної для ліберально-демократичного дискурсу розбіжності в трактуванні суті та функціоналу республіки в роботі І. Канта та його ідейних спадкоємців у вигляді теоретиків демократичного світу. Сам німецький філософ скептично ставився до демократії як до особливої форми деспотії, де воля більшості домінує над меншістю.

Теоретики демократичного світу, що логічно випливає з їхньої назви, наділяють республіку елементами класичної представницької ліберальної демократії на противагу ідеалістичній аристократичній республіці І. Канта.

Також наявні і спроби примирення відмінних залежно від актуальних реалій трактувань одних термінів у роботі Ентоні Пагдена:

"Зважаючи на величезні відмінності між кінцем вісімнадцятого століття і початком двадцять першого, а також тим, що Кант розумів під представницькими республіками, і тим, що сьогодні мається на увазі під ліберальними демократіями, бачення світу Сполученими Штатами приблизно подібне (ідеям І. Канта): союз демократій, безумовно, не рівних за розміром або силою, але прихильними загальній меті більшого процвітання та миру за допомогою вільної торгівлі. Члени цього союзу мають право захищати себе від агресорів і з метою захисту вони також мають право робити все можливе, щоб умовити так звані держави-ізгоїв виправитися

достатньою мірою, щоб бути прийнятими до союзу" (Pagden, 2005, p. 56)

Проте навіть у цій візії простежуються основи для нових воєнних конфліктів між ліберальними демократіями та авторитарними державами як "неприйнятними" для участі в союзі однодумців.

З ідеалу республіки також виходить і проект світової федерації. Прихильники теорії демократичного світу вбачають в такому союзі своєрідний клуб ліберальних демократій, об'єднання держав зі спільною ідеологічною основою. Подібна інтерпретація світової федерації І. Канта являє собою вільну адаптацію ідей філософа, який не загострював особливу увагу на створенні унітарного політичного устрою чи ідеології, яким мали б відповідати країни – члени федерації. Він убачав у федерації інструмент асиміляції різноманітних держав в ідеал республіки як форми правління, що стоїть на захисті природних прав людини як примату мирного співіснування в її межах.

Питання викликає й особливе трактування теоретиками демократичного світу ідеї кантіанського всевітнього громадянства. Обмежуючись лише всезагальною гостинністю й толерантністю, прихильники теорії демократичного світу позбавляють жителів такої світової федерації можливості створення унікальної ментальної спільності, стати повноцінними громадянами світу.

До того ж примат економічного вільного ринку в межах інтернаціонального суспільства в теорії демократичного світу обмежує інституційний функціонал кантіанської федерації. Активна та вільна торгівля у філософській концепції І. Канта являє собою передусім інструмент спонукання до всепланетарної взаємодії, розвитку взаємного світового знання – одного з ключових стовпів побудови світу без війн як можливого феномену.

Також варто зазначити, що подібне всепланетарне об'єднання, на думку філософа, являтиме собою союз різноманітних культур, етносів і релігійних конфесій, диверсифікація якого становитиме основу союзу та співпраці народів у його межах. Подібні відмінності, як зауважував сам І. Кант, можуть стати основою для внутрішніх конфліктів за умови великої неосвіченості народів Федерації, проте він також визначав можливі вигоди такого різноманіття при просвітній роботі з населенням.

Не варто також забувати й про кінцеву мету створення світу без війн. І. Кант, як зазначалося вище, наголошує на ледь не фізичній необхідності створення всепланетарної Федерації незалежних країн як своєрідного витоку еволюції війн – від військового конфлікту між людьми до боротьби зі своїм більш диким началом, що сповільнює розвиток людства. Для теоретиків демократичного світу всепланетарний мирний союз являє собою самоціль, кінцеву точку маршруту.

Дискусія і висновки

Кантіанський "вічний мир" отримав другий погляд у роботах ліберальних гуманістичних мислителів другої половини ХХ ст. як ідейної та теоретичної основи для появи теорії демократичного світу. Обидва проекти базувалися на ідеї створення та підтримки миру без війн через налагодження міжнародних зв'язків у формі своєрідної планетарної федерації як інструменту діалогу та співпраці між країнами світу, проте актуалізація філософського проекту доби Просвітництва в межах сучаснішого наукового дискурсу також привела й до переосмислення ідей німецького філософа.

Таким чином, через роботу Д. Бабста, що опиралась на нібито практику мирного співіснування демократій та їх загальної миролюбності, кантіанська ідеалістична республіка набула класичних для сьогодення ліберально-демократичних елементів, ігноруючи при цьому

ставлення самого філософа до практики подібної форми володарювання. Незважаючи на те, що такі мислителі, як М. Смол і Д. Сінгер, ставили під сумнів тезу щодо меншої агресивності демократій, порівняно з автократіями, ідея перманентного мирного діалогу між країнами демократичного типу являє собою основу для проекту вічного миру в межах теорії демократичного світу.

На думку же М. Дойла, одного з ідейних предтеч теорії демократичного світу, саме економічна та ідеологічна взаємопов'язаність демократій суміжного типу служить основою побудови всезагального та вічного миру, проте у той же час учений зазначав, що подібні демократичні режими сприймають своїх більш авторитарних колег як потенційно ненадійних партнерів, що стає одним з основних факторів подальшого розвитку військових конфліктів між ними. Таким чином під світовою федерацією в межах теорії демократичного світу розуміють союз ліберальних демократій, що об'єднаний спільними ідеологічними та економічними засадами.

Р. Лонглі в межах тематичної статті визначив також кілька важливих позицій критики теорії демократичного світу:

- слабка аргументаційна база теорії демократичного світу, що не дозволяє провести об'єктивний аналіз причинно-наслідкових зв'язків між державним устроєм тої чи іншої країни та ступенем її агресивності чи миролюбності;
- вплив інших факторів, крім стрімкої демократизації світу, в основі глобальних змін у кількості війн між розвиненими державами, зокрема, як промислова революція.

Подібні зміни в основних положеннях кантіанської ідеї "вічного миру" являють собою природні наслідки розвитку наукового дискурсу навколо самої проблем всепланетарного припинення війн і підтримки довгострокового миру. Ліберальний уклін сучасних ідейних спадкоємців І. Канта зумовлений змінами в міжнародних відносинах на тлі розвитку світового ринку та взаємозалежності розвинених країн світу. Проте, незважаючи на виявлені відмінності між кантіанською ідеєю вічного миру та теорією демократичного світу,

науковий дискурс, як було виявлено в дослідженні, усе ще відповідає первинним запитам проблематики війни та миру та методів її розв'язання.

Список використаних джерел

- Дацюк, С. (2018, 28 серпня). *Вічний мир*. Українська правда. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/5b84e9a6d8fb6/>
- Остапенко, О. І., & Ряшко, В. І. (2015). Кант: Війна і мир. Важкий шлях до вічного миру. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*, (813), 209–214. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2517/vnulpurn201581333.pdf>.
- Babst, D. (1964). Elective Governments – A Force for Peace. *The Wisconsin Sociologist*, 3(1), 9–14.
- Doyle, M. W. (1983). Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*, 12(3–4), 205–235, 323–353.
- Kant, I. (2016). *Perpetual Peace: A Philosophical Essay by Immanuel Kant*. Project Gutenberg. <https://www.gutenberg.org/files/50922/50922-h/50922-h.htm>
- Longley, R. (2022). What Is the Democratic Peace Theory? Definition and Examples. *Thought Co.* <https://www.thoughtco.com/democratic-peace-theory-4769410>.
- Pagden, A. (2005). Imperialism, liberalism and the quest for Perpetual peace. *Deadalus*, 134(2), 46–65.
- Small, M., & Singer, D. J. (1976). The War Proneness of Democratic Regimes, 1816–1965. *Jerusalem Journal of International Relations*, 1, 50–69.

References

- Babst, D. (1964). Elective Governments – A Force for Peace. *The Wisconsin Sociologist*, 3(1), 9–14.
- Datsyuk, S. (2018, August 28). *Eternal peace*. Ukrainian Pravda. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/5b84e9a6d8fb6/> [in Ukrainian].
- Doyle, M. W. (1983). Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*, 12(3–4), 205–235, 323–353.
- Kant, I. (2016). *Perpetual Peace: A Philosophical Essay by Immanuel Kant*. Project Gutenberg. <https://www.gutenberg.org/files/50922/50922-h/50922-h.htm>
- Longley, R. (2022). What Is the Democratic Peace Theory? Definition and Examples. *Thought Co.* <https://www.thoughtco.com/democratic-peace-theory-4769410>.
- Ostapenko, O. I., & Ryashko, V. I. (2015). Kant: War and Peace. A difficult path to eternal peace. *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Legal Sciences*, (813), 209–214. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2517/vnulpurn201581333.pdf> [in Ukrainian].
- Pagden, A. (2005). Imperialism, liberalism and the quest for Perpetual peace. *Deadalus*, 134(2), 46–65.
- Small, M., & Singer, D. J. (1976). The War Proneness of Democratic Regimes, 1816–1965. *Jerusalem Journal of International Relations*, 1, 50–69.
- Отримано редакцією журналу / Received: 29.04.24
Прорецензовано / Revised: 24.05.24
Схвалено до друку / Accepted: 27.05.24

Sviatoslav DIDKOVSKYI, PhD Student
ORCID ID: 0009-0001-5615-8195
e-mail: swattered@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

KANTIAN "PERPETUAL PEACE" IN THE LIBERAL DISCOURSE OF DEMOCRATIC PEACE THEORY

Background. This article represents a reconstructive analysis of the idea of perpetual peace in the works of Immanuel Kant and liberal thinkers of the second half of the twentieth century as the forerunners and representatives of the democratic peace theory. The study examines the process of development and evolution of the concept of perpetual and universal peace in liberal discourse and its difference from the original project of I. Kant.

Methods. Currently, the following methods are used in the work:

- the principle of abstraction, that is, the rejection of a number of properties, connections and relations of the object or phenomenon under study, which are not essential for solving the assigned problems, to concentrate on its separate elements;
- the principle of objectivity, that is, taking into account all factors that simplify the process of studying selected objects, phenomena and processes;
- the principle of unity of theory and practice, taking into account their interdependence.
- the principle of rational reconstruction, that is, consideration of the history of the development of selected issues within the framework of the rational requirements of scientific discourse.

Results. In the process of research, tendencies towards the development of the idea of perpetual peace within the framework of liberal humanistic discourse were revealed, which certainly led to changes in the fundamental provisions of the original concept of perpetual peace, endowing it with democratic and market-liberal elements more characteristic of current scientific discourse.

Conclusions. The Kantian project of perpetual peace forms the fundamental basis of the liberal democratic peace theory. The idea of a world without war, as well as the mechanism for its establishment and support through the creation of a single political and economic space within the framework of a world federation, served as the ideological basis for the democratic peace theory, however, in the process of its adaptation to the conditions of the new discourse, the original project underwent serious changes in its basis. Using the example of the evolutionary historical process around the "perpetual peace" project, we can trace the general mechanism for the development of scientific knowledge within the framework of a changing discourse, which, on the one hand, adapts a dynamically developing idea to the more current requirements of scientific knowledge, but on the other hand, preserves the main direction of the chosen problematic for preservation integrity of scientific discourse.

Keywords: democracy, autocracy, perpetual peace, liberalism, republic, federation, humanism, history of philosophy, Enlightenment, Immanuel Kant, democratic peace theory.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.